

CAMINA QUE CONEIXERÀS

Ajuntament de Calafell
Regidoria de Cultura

AUTORS DE LES FITXES:

Josep Manel Álvarez de la Campa Fayos
Josep Pou Vallès
Lluís Tetas Palau
Lluís Salada Rubió

COL·LABORADOR

Manel Casanova

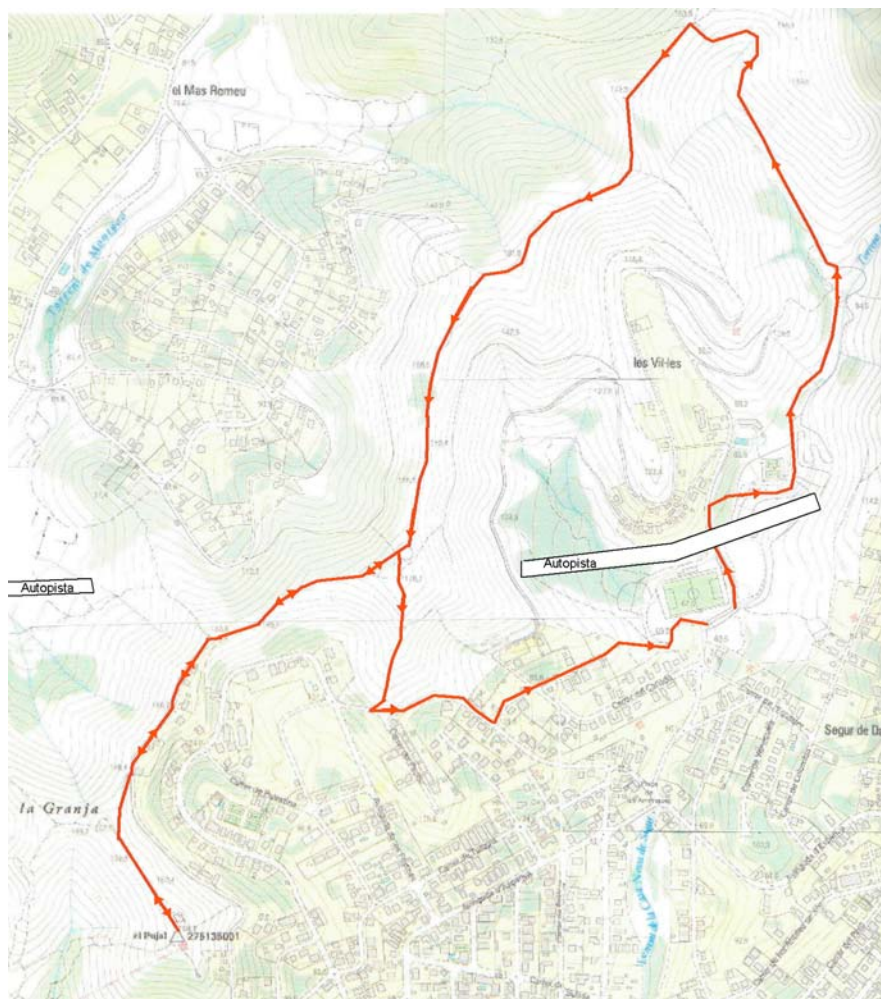
Calafell, febrer del 2008

ITINERARIS PER CONÈIXER EL PATRIMONI
HISTÒRIC I NATURAL DE CALAFELL

RUTA 2: LA SERRA DE LA GRANJA

PLÀNOL DE L'ITINERARI

DESCRIPCIÓ DE L'ITINERARI

El punt de sortida és al costat del camp de futbol de Segur de Calafell (carrer de les Garrigues).

Travessem l'autopista Pau Casals pel túnel i immediatament girem a la dreta, deixant el CEIP *La Ginesta* a la nostra esquerra. Ens endinsem per una esplanada, al final de la qual en surt un camí que s'endinsa pel fondo de la Casa Nova, actualment ocupat per un trist circuit de motocròs. Al cap d'uns 100 metres, just quan el camí-circuit fa un retomb molt pronunciat a l'esquerra, el fondo es divideix en dos. Un segueix en la mateixa direcció que veniem, per una zona en què es nota que hi ha hagut extraccions de terra. Al principi hi ha un camí, però es perd de seguida, ja que s'endinsa per una zona bastant salvatge i embrossada que antigament havia estat una successió de terrasses fetes amb marges de pedra seca (que encara es van trobant) amb garrofers.

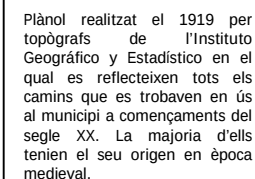
Nosaltres hem de seguir pel fondo que surt cap a l'esquerra, per on passava l'antic camí de les masies de Segur a Montpaó. És tot ple de cirers d'arboç, brolla de romaní (bruc d'hivern, espigol, romaní, gatosa), pedra calcària, margalló, etc., paisatge típic del Garraf. També queden dempeus pins que van sobreviure a l'incendi dels anys vuitanta. La sensació de solitud i tranquil·litat és sorprenent i cada vegada més gran. Seguim el camí, que havia estat més ample, i anem pujant lleugerament, pel vessant esquerre del fondo. Hi ha un moment que aquest queda tallat i el camí fa un retomb molt pronunciat a la dreta i a l'esquerra i puja definitivament fins a un coll, on hi ha un magnífic exemplar de margalló i una cruïlla de camins.

Des d'aquest punt ja tenim una primera vista interessant. El camí que marxa cap a la direcció contrària d'on veniem, entremig de pins, va cap a Montpaó; el de la dreta, a la urbanització Valldemar, i el de l'esquerra porta fins als turons de la Granja i el Pujal. Nosaltres seguirem per aquest darrer, cap a l'esquerra, tot resseguint la serra, des de la qual podrem apreciar unes vistes molt agradables tant de la costa com de l'interior.

Comencem pujant pel corriol i superem dos turonets. Són just al damunt de la urbanització les Vil·les, quatre cases disperses enllaçades per un parell de carrers serpentejants que no han fet més que malmetre la muntanya. Des del segon turó hi ha un camí cap a l'esquerra que hi baixa, just pel llom. Després d'aquest turó, hem de seguir pel camí de la serra, sense deixar-lo mai. Baixarem i tornarem a pujar suaument per la carena fins a una altra petita elevació. Cada vegada es veu millor el mar i la costa, a l'esquerra, i també tota la urbanització Mas Romeu, a la dreta. Més endavant, tot carenejant, arribarem al puig de la Granja, just al darrere d'un enorme dipòsit d'aigua, el qual hem de vorejar per la dreta. Al capdamunt hi ha les restes d'una edificació moderna. Som sobre mateix de l'autopista Pau Casals.

A partir d'aquí, agafem la pista que baixa cap a garbí fins a enllaçar amb un carrer asfaltat (que es diu de Lituània). Ens dirigim al Pujal, on hi ha una antena de radiotelevisió i que ja fa estona que podem atalaïar. Seguim pel carrer i l'abandonem just quan surt una pista per la tangent, sempre en direcció a l'antena. A la nostra dreta queda tota la vall del Mas d'en Vives. Un cop arribats al Pujal, on hi ha un vèrtex geodèsic, val la pena entretenir-se amb la millor vista de tot Calafell: Segur, les platges de l'Estany i Mas Mel, la Platja de Calafell, el Mas d'en Vives, el castell de la Muga...; i més enllà, el Montmell, les costes de Berà, Torredembarra, Tarragona, Salou, i cap a llevant, Cubelles, Vilanova i Sitges; el Montgròs, la Talaià i el puig de l'Àliga.

Després de delectar-nos amb aquesta vista, hem de refer tot el camí fins a la Granja, des d'on hem d'agafar un senderill que baixa rabiós en direcció a mar. Arribem al carrer dels Estats Units, que seguim cap a l'esquerra. Fa un retomb i baixa exageradament. A mitja baixada agafem un carrer a l'esquerra (carrer de les Guaianes), que seguim tot recte, primer baixant i després pujant. Al final del carrer, agafem un caminet que, pel costat d'un mur de formigó, baixa directament al camp de futbol.

L'ARBOÇ

Al llarg del camí apareixen de manera dispersa mates d'un vegetal que s'anomena arboç. L'arboç és un arbust propi dels boscos i matollars de la regió mediterrània. El seu nom científic és *Arbutus unedo*, i en castellà rep el nom de *madroño*.

A la nostra zona mesura entre 1 i 2 m, però si es deixa créixer durant molts anys, pot assolir més de 5 m d'alçada, i esdevenir un arbre petit. La seva fusta és dura i resistent; a Grècia es fa servir per fabricar flautes. Presenta una escorça brunenca que es desprèn en forma de petites làmines estretes i allargades. Les branques joves són cilíndriques, vermelloses amb pèls dispersos.

Branca de l'arboç.

Les seves fulles són dures, llunts i perennes, com les de la majoria dels arbres i arbusts mediterranis, adaptades als hiverns suaus i estius secs. Són relativament grans, de fins a 10 cm de llargària per 4 cm d'amplada, lanceolades i agudes, que recorden molt les del lloret. Però, en el cas de l'arboç, són finament serrades, presenten un petit peciol vermellós, i no són aromàtiques.

A la tardor apareixen les seves flors, de color blanc o crema, petites, agrupades en raïms, i pol·linitzades per insectes. La corol·la d'aquestes flors és inconfusible, d'1 cm, amb pètals soldats que formen com una mena de globus esfèric amb una obertura terminal; en el llenguatge tècnic que utilitzen els botànics, aquesta descripció correspon a una corol·la anomenada *urceolada*.

Després que les flors hagin estat fecundades, es desenvolupen els fruits, que són inconfusibles i recorden les maduixes. Es coneixen popularment com a cireres d'arboç, de pastor o de bosc. Els fruits triguen un any sencer a madurar, i ho fan a la tardor següent. Són arrodonits, de 2 a 3 cm de diàmetre, de color groc però coberts de petites protuberàncies o tubercles vermells. Es poden menjar i són tous per dins. De totes maneres, el terme específic *unedo* es refereix que és millor no menjar més d'un fruit cada vegada. En algunes zones d'Itàlia i de Còrsega els fruits s'utilitzen per a l'elaboració de licors.

L'arboç és propi de màquies i alzinars poc densos de les comarques marítimes de clima relativament humit de tota la regió mediterrània. A Catalunya apareix entre el nivell del mar i els 800 m d'alçada al nord del Llobregat, on és molt abundant. Al sud d'aquest riu, és més escàs, es desenvolupa entre els 200 i 800 m d'altitud, als obacs de les serralades costaneres.

Al terme municipal de Calafell, l'arboç no creix a prop del mar, ni tampoc a les zones més internes que limiten amb la plana interior de la comarca, perquè el clima és massa sec. Només es fa als obacs de les muntanyes o turons més propers al mar, per damunt d'uns 100 m d'alçada. Això és degut que en aquests llocs hi ha una mica més de precipitacions i boires, les suficients per sobreviure. L'aire humit del mar ascendeix per les vessants de les primeres elevacions de les muntanyes i es condensa en forma d'aigua de boira o pluja. La diferència d'humitat és petita entre el pla de mar i aquestes muntanyes, però és la suficient per permetre la vida d'aquesta planta.

Com la major part dels arbusts mediterranis, sobreviu als incendis forestals. Després d'un incendi, les branques aèries poden quedar carbonitzades, però conserva viva la seva part subterrània, i, després d'uns dies, torna a rebrotar amb molta energia. Així, on abans d'un incendi hi havia un arbust poden aparèixer una dotzena de peus nous.

LA BROLLA DE ROMANÍ

Les brolles són matollars no gaire densos d'aproximadament un metre d'alçada amb algun pi dispers (*Pinus halepensis*). Estan constituïts per arbusts petits, de fulles reduïdes, sovint linears i aromàtiques, adaptats a suportar la manca d'humitat pròpia del clima mediterrani. Les brolles són molt freqüents a

totes les vessants dels turons del municipi, en llocs amb poc sòl, molt il·luminats i damunt de terreny calcari. Possiblement, en l'actualitat constitueixen la comunitat vegetal més abundant. Sovint les trobem formant mosaic barrejades amb fragments de màquies i pradells rocosos.

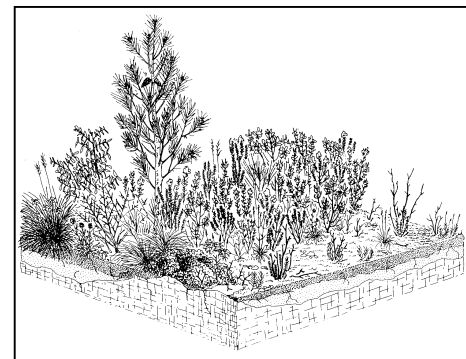
Branques de romaní i de bruc d'hivern.

Hi trobem al llarg de tot l'any diverses espècies en flors, però és a finals de la tardor i al començament de l'hivern quan aquesta comunitat presenta la floració més important i vistosa. També a la primavera hi ha una segona floració, menys densa, però en la qual participen més vegetals.

Les plantes aromàtiques hi tenen un lloc destacat. La seva olor emana d'essències volàtils contingudes a les fulles, agradables per al nostre olfacte, però de gust repulsiu per als herbívors que intenten alimentar-se d'aquests vegetals.

Aquestes substàncies, al costat de l'estructura de fulles i tiges, contribueixen que les brolles cremin fàcilment en els freqüents incendis que es produeixen a les nostres latituds. De totes maneres, després d'uns pocs anys d'una cremada, tornen a recuperar el seu aspecte anterior, més jove i renovat.

Entre la gran diversitat d'espècies arbustives que s'hi fan, més d'una trentena, destaquem les següents: la gatosa (*Ulex parviflorus*), molt ramificada i espinosa, que presenta moltíssimes flors grogues hivernals; el romaní (*Rosmarinus officinalis*) també és molt freqüent, amb fulles d'un aspecte i una aroma característics, i flors petites, bilabiades, de coloració pàl·lida; la foixarda (*Globularia alypum*), floreix a la tardor: és un arbust de fulles petites però no gaire estretes, i amb flors violàcies reunides en caps o capítols molt vistosos. El bruc d'hivern (*Erica multiflora*) pot assolir dos metres o més d'alçada, amb flors rosades molt petites i abundants que apareixen a la tardor. Les estepes, de floració primaveral, presenten un fullatge gros i arrugat, i unes flors també de certa mida, amb pètals arrugats i amb molts estams, que recorden a les roses. També cal referir-se a l'espígol o barballó (*Lavandula latifolia*), amb una aroma molt característica i flors lil·lenques petites.

Esquema de la brolla de romaní i bruc d'hivern.

També hi ha un cert nombre de mates petites, d'un pam d'alçada. Destaquem la popular farigola (*Thymus vulgaris*), molt coneguda per les seves propietats medicinals. La pinya de Sant Joan (*Centaurea conifera*) té inflorescències amples i inflades que recorden una pinya i el seu nom es refereix a l'època de l'any en què floreix.

EL PI

Els pins són arbres que pertanyen a la classe de les coníferes. Es caracteritzen per les seves fulles estretes i allargades disposades en parelles o petits grupets, i per tenir pinyes allargades i molt dures. Existeixen unes 90 espècies diferents de pins, que podem trobar a tot l'hemisferi nord.

A la península Ibèrica, i també a Catalunya, hi ha sis espècies de pins autòctons. Es desenvolupen a tot arreu: al nivell del mar, a les muntanyes més altes, en climes àrids, en climes humits... Al nostre terme municipal tan sols es fa de forma natural una espècie de pi, l'anomenat pi blanc o *Pinus halepensis*, però en compensació, és molt abundant i el trobem constituint pinedes per tot arreu, sempre que tingui espai i temps per créixer. Un segon pi, el pi pinyer o *Pinus pinea*, també el podem trobar alguna vegada barrejat amb el pi blanc, però és molt menys freqüent i no sembla natural d'aquesta zona.

El pi blanc és un arbre que pot assolir els 20 m d'alçada. La seva capçada és cònica al principi, però després esdevé irregular, a diferència de la resta d'espècies. També es caracteritza per presentar el tronc i les branques amb una escorça de color gris clar (d'aquí ve el nom de pi blanc). Les seves fulles són relativament petites, de només 4 a 7 cm de llargària, de color verd groguenc i disposades en parelles.

El pi blanc.

Floreix als mesos de març i abril i es pol·linitza pel vent. Presenta floretes de dos sexes: unes són masculines i les altres femenines. Les masculines són petites i estan agrupades al final de les branques; durant l'època de floració, alliberen una gran quantitat de pol·len groc. Aquest fet el notem als patis de les cases, als vidres dels cotxes i als carrers, que queden coberts per una pols groguenca durant uns quants dies cada any, al començament de la primavera.

Les pinyes maduren a la tardor del segon any, i són molt nombroses, de 5 a 12 cm de longitud. Tenen un color gris, són netament pedunculades i presenten poc relleu. Quan s'obren alliberen unes llavors petites envoltades per unes ales membranoses allargades de color marró, que serveixen per disseminar-les. Les llavors poden servir d'aliment a nombroses espècies d'ocells, i també als esporàdics esquiroles que viuen als nostres boscos.

El pi blanc forma extenses pinedes en llocs càlids i secs de tota la regió mediterrània. Presenta una gran resistència a la sequera, però no suporta ni les temperatures massa baixes ni els climes massa humits. Prefereix els terrenys calcaris, rics en carbonat, molt abundants al nostre municipi, però també es desenvolupa amb comoditat als sòls argilosos de les planes.

La seva fusta s'utilitza per a la construcció, per fer mobles i per fabricar paper, però no és tan dura o resistent com la d'altres espècies arbòries. És també un excel·lent combustible, malgrat consumir-se massa ràpid. També es pot obtenir resina del tronc i de les branques.

Com hem vist, és un arbre que està adaptat perfectament a les característiques del nostre clima mediterrani, també als incendis forestals. Quan hi ha un incendi, els pins cremen molt ràpidament i ajuden a estendre el foc. Les seves pinyes esclaten degut a les altres temperatures i alliberen les llavors. Els arbres moren consumits per les flames, perquè a diferència de la resta d'espècies llenyoses, no poden rebrotar. Després de l'incendi, i amb les primeres pluges, les llavors germinen entre la cendra de la terra. Les joves plàntules, que necessiten molta llum per sobreviure, creixen molt ràpidament, aprofitant la manca de competència d'altres espècies. Després de 10 a 15 anys de creixement, els nous pins ja poden florir i fructificar, i en cas d'un nou incendi, ja són capaços de deixar descendència.

LES ROQUES CALCÀRIES

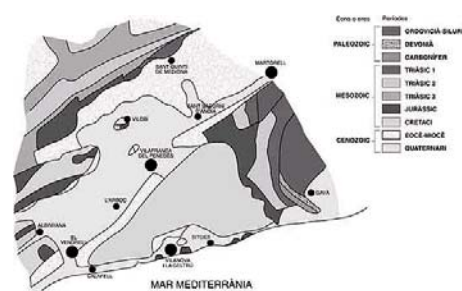
Les muntanyes de Segur es troben situades a prop de l'extrem meridional de la serralada Litoral, sistema muntanyenc paral·lel al mar que comprèn també els massissos de Garraf, Ordal, Collserola i del Maresme. A la nostra zona les roques més abundants són les anomenades calcàries formades quasi íntegrament per carbonat càlcic (CaCO_3).

Les roques calcàries són compactes, de color gris i molt homogènies. Si les observem bé apreciarem l'existència de petites i poc definides restes fòssils, com per exemple fragments de closques molt trencats i difícils d'extreure de les roques.

Aquest material es va endurir a partir de sediments dipositats en aigües marines de poca fondària, fa més de 100 milions d'anys, al període Cretàcic de l'era Secundària, quan el nostre planeta estava poblat d'enormes dinosaures. Uns 50 milions d'anys després, quan Europa i Àfrica van començar a apropar-se, i al mateix temps que es van formar els Pirineus, la serralada Litoral també va emergir, juntament amb aquestes roques.

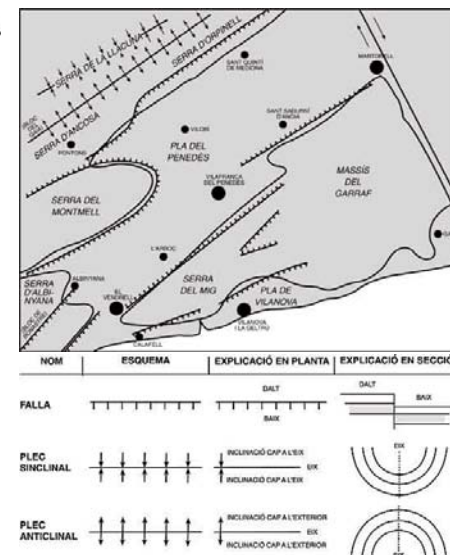
Si observem el terreny, apreciarem nombroses esquerdes, roques amb superfícies irregularment dibuixades i moltes pedres més petites. Tot això ho han produït les arrels de les plantes i també l'aigua de pluja, la qual és capaç de dissoldre químicament els carbonats de la roca, i produeix el típic relleu càrstic que apareix. Entre les esquerdes també veurem petits cristalls blanquinosos del mineral calcita (CaCO_3), dipositats per cristallització dels carbonats que l'aigua de pluja portava en dissolució.

Hi ha zones en què es veuen clapes de terra vermella. Es tracta de les restes de l'antic sòl que devia cobrir la muntanya abans de l'erosió provocada pels nombrosos incendis que periòdicament es produeixen durant els darrers centenars o milers d'anys. Abans, la muntanya devia estar coberta per boscos d'alzines carrasques i pins blancs amb una gran riquesa en flora i fauna.

Mapa geològic esquemàtic del Penedès i Garraf (a dalt) i Principals relleus i estructures geològiques del Penedès i Garraf (a la dreta)

(Font: Josep Olivella i Jané: Història geològica del Penedès i del Garraf)

LA TOPONÍMIA

El fondo de la Casa Nova. És un dels dos fondos de Segur (l'altre és el de la Casa Vella, a l'altra banda de la serra del Mig). Pren el nom de la masia que hi havia gairebé al final, avui desapareguda. Aquest fondo, passat l'actual camp de futbol i circuit de motocròs, es divideix en dos, sense que cap nom particular. Pel de l'esquerra hi passava l'antic camí de Segur a Montpaó; al de la dreta hi havia tot de terrasses amb cultius de garrofers i que actualment està molt embrossat. Quan hi baixa aigua, se'n diu *torrent de la Casa Nova*.

La Casa Nova i la Casa Vella. Aquestes dues masies eren les dues úniques edificacions que hi havia en tota la finca de Segur fins que el 1947 s'emprengué la urbanització. Amb tota seguretat, els adjectius *nova* i *vella* es deuen a una qüestió de cronologia. El cens de Floridablanca de 1787 ja esmenta que a Segur hi havia dues cases.

La Granja (176 m). Nom d'un turó a continuació del Pujal, coronat per pins. Es desconeix l'origen d'aquest nom. Dalt de tot hi ha dos grans dipòsits d'aigua (un d'ells, enterrat). Amb aquest nom també es coneix la serra de la qual forma part i el túnel de l'autopista que passa just per sota. Durant la Guerra hi hagué una gran mortaldat de soldats. Per als mariners és una senya, coneguda pel *Pa de Terra*.

La serra de la Granja. És la serra que comença al Pujal i integra, de mar en terra, el turó de la Granja i una sèrie de petits turons sense noms coneguts fins a la urbanització de Valldemar, que és on hi ha el punt més alt del municipi (223 m), a tocar del municipi de Castellet i la Gornal, on s'ajunta amb la serra del Mig. Separa Segur de Mas Romeu.

La serra del Mig. Correspon a la serra que separa els fondos de Segur (el de la Casa Nova i el de la Casa Vella) i que travessa tot Segur pel mig, des de la urbanització Valldemar fins ben bé la plaça de Pau Casals. Una punta molt vistent es denomina modernament *el Mirador*, actualment coronat per una construcció circular de propietat particular.

El Pujal (166 m). Turó coronat per una antena, que és el començament d'una serra que s'endinsa cap a l'interior. És una senya marinera, coneguda amb el nom *Pa del Mig*.

Segur de Calafell. El nom *Segur de Calafell* té l'origen següent. El lloc, des de la primera referència el 1209, se'l coneixia per *Segur*, nom que prové de l'adjectiu llatí *securum*, possiblement esdevingut substantiu en fer-se l'elisió del nom que el precedia (potser *lloc*, *castell*...). Al·ludia a una fortificació defensiva, de la qual devia formar part la torre cilíndrica adossada a la Casa Vella, que subsistí fins al 1972. En el moment de construir-se l'ermita de Sant Miquel, el lloc també es documenta com a finca o quadra de Sant Miquel de Segur (com molts noms de lloc, que es denominen amb el nom de l'advocació de la parròquia i el nom propi del lloc: Sant Pere de Ribes, Sant Miquel d'Olèrdola...). De sempre havia pertangut administrativament a Cubelles, però en un moment determinat del s XVIII o XIX, la finca passà a dependre de Calafell. El projecte d'urbanització del 1946 suggeria de denominar-la amb el nom tradicional de *Sant Miquel de Segur*, però l'Ajuntament imposà la terminació *de Calafell*, afegida a *Sant Miquel* o a *Segur*. Els promotors es van decidir per *Segur de Calafell*.

El camí de Segur a Montpaó. Camí antic que passa ben bé pel fondo de la Casa Nova, puja fins a la serra de la Granja i baixa per un altre fondo fins al llogaret de Montpaó. Havia estat prou ample com perquè hi passés un carro.

LA TOPONÍMIA

El fondo de la Casa Nova. És un dels dos fondos de Segur (l'altre és el de la Casa Vella, a l'altra banda de la serra del Mig). Pren el nom de la masia que hi havia gairebé al final, avui desapareguda. Aquest fondo, passat l'actual camp de futbol i circuit de motocròs, es divideix en dos, sense que cap nom particular. Pel de l'esquerra hi passava l'antic camí de Segur a Montpaó; al de la dreta hi havia tot de terrasses amb cultius de garrofers i que actualment està molt embrossat. Quan hi baixa aigua, se'n diu *torrent de la Casa Nova*.

La Casa Nova i la Casa Vella. Aquestes dues masies eren les dues úniques edificacions que hi havia en tota la finca de Segur fins que el 1947 s'emprengué la urbanització. Amb tota seguretat, els adjectius *nova* i *vella* es deuen a una qüestió de cronologia. El cens de Floridablanca de 1787 ja esmenta que a Segur hi havia dues cases.

La Granja (176 m). Nom d'un turó a continuació del Pujal, coronat per pins. Es desconeix l'origen d'aquest nom. Dalt de tot hi ha dos grans dipòsits d'aigua (un d'ells, enterrat). Amb aquest nom també es coneix la serra de la qual forma part i el túnel de l'autopista que passa just per sota. Durant la Guerra hi hagué una gran mortaldat de soldats. Per als mariners és una senya, coneguda pel *Pa de Terra*.

La serra de la Granja. És la serra que comença al Pujal i integra, de mar en terra, el turó de la Granja i una sèrie de petits turons sense noms coneguts fins a la urbanització de Valldemar, que és on hi ha el punt més alt del municipi (223 m), a tocar del municipi de Castellet i la Gornal, on s'ajunta amb la serra del Mig. Separa Segur de Mas Romeu.

La serra del Mig. Correspon a la serra que separa els fondos de Segur (el de la Casa Nova i el de la Casa Vella) i que travessa tot Segur pel mig, des de la urbanització Valldemar fins ben bé la plaça de Pau Casals. Una punta molt vistent es denomina modernament *el Mirador*, actualment coronat per una construcció circular de propietat particular.

El Pujal (166 m). Turó coronat per una antena, que és el començament d'una serra que s'endinsa cap a l'interior. És una senya marinera, coneguda amb el nom *Pa del Mig*.

Segur de Calafell. El nom *Segur de Calafell* té l'origen següent. El lloc, des de la primera referència el 1209, se'l coneixia per *Segur*, nom que prové de l'adjectiu llatí *securum*, possiblement esdevingut substantiu en fer-se l'elisió del nom que el precedia (potser *lloc*, *castell*...). Al·ludia a una fortificació defensiva, de la qual devia formar part la torre cilíndrica adossada a la Casa Vella, que subsistí fins al 1972. En el moment de construir-se l'ermita de Sant Miquel, el lloc també es documenta com a finca o quadra de Sant Miquel de Segur (com molts noms de lloc, que es denominen amb el nom de l'advocació de la parròquia i el nom propi del lloc: Sant Pere de Ribes, Sant Miquel d'Olèrdola...). De sempre havia pertangut administrativament a Cubelles, però en un moment determinat del s XVIII o XIX, la finca passà a dependre de Calafell. El projecte d'urbanització del 1946 suggeria de denominar-la amb el nom tradicional de *Sant Miquel de Segur*, però l'Ajuntament imposà la terminació *de Calafell*, afegida a *Sant Miquel* o a *Segur*. Els promotors es van decidir per *Segur de Calafell*.

El camí de Segur a Montpaó. Camí antic que passa ben bé pel fondo de la Casa Nova, puja fins a la serra de la Granja i baixa per un altre fondo fins al llogaret de Montpaó. Havia estat prou ample com perquè hi passés un carro.